

ПОЗИЦІЯ АЗЕРБАЙДЖАНУ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

Мустафазаде Парвана Тельман

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Війна в Україні продовжується і здійснити прогнозування щодо перспектив вирішення конфлікту або можливості залучення держав-посередників досить складно. Проблема є актуальною з огляду на політичні процеси, які відбуваються у світі і безпосередньо впливають на зовнішньополітичні рішення держав пострадянського простору. Події, які сьогодні відбуваються в Україні є наслідком неконструктивної політики В. Путіна, що є загрозою міжнародній безпеці, що потребують комплексного аналізу та дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемним є питання браку наукової джерельної бази, що ускладнює процес аналізу проблеми. Події 2014 року досліджуються в праці азербайджанського політолога *Д. Эйвазова «Держави і регіони: системний аналіз безпеки пострадянського регіону»*.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Західні аналітики досліджують це питання в контексті позиції держав Південного Кавказу щодо подій в Україні, що насправді не є правильним. Держави Південного Кавказу не мають спільної позиції щодо подій в Україні. Комплексний аналіз подій початку 2022 року в контексті позиції Азербайджану в російсько-українській війні відсутній. Позиція Азербайджану щодо російсько-української війни на сучасному етапі раніше не досліджувалось. Наукова стаття має теоретичну новизну.

Саме тому є необхідність в постановці **цілей дослідження:**

- визначення місця, ролі та позиції Азербайджану в російсько-українській війні;
- дослідження питання особливості сучасної позиції Азербайджану та виявлення основних факторів, які впливають на формування цієї позиції.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дипломатичні відносини між Азербайджанською Республікою та Україною були засновані 6 лютого року¹. Минуло тридцять років з дня встановлення дипломатичних контактів між двома державами і за цей період часу сформувався

новий рівень азербайджано-українських відносин, який побудований на міцній дружбі, довірі та взаємоповазі. Серед важливих документів, які є невід'ємною складовою нормативно-правової бази двосторонніх відносин є Договір про дружбу та співробітництво між Україною та Азербайджанською Республікою (9.12.1992), Договір про дружбу, співробітництво та партнерство (16.03.2000), та Декларація про дружбу та стратегічне партнерство між Україною та Азербайджанською Республікою (22.05.2008). Обидві держави задекларували стратегічне партнерство, що було зумовлено широкими можливостями у налагодженні тісних взаємин в політичній, торговельно-економічній, транспортній та енергетичній сферах.

Азербайджан та Україна співпрацюють в рамках ГУАМ. Сьогодні Україна в пошуках оптимального шляху вирішення питань енергетичної залежності, транспортного співробітництва в обхід Росії, розширення співпраці з регіональними та міжнародними структурами в різних сферах та підтримання питань євроінтеграції. В рамках ГУАМ важливим суб'єктом азербайджано-українські відносин є енергетичні проекти. Так, в 2011 році з Азербайджану в Україну було імпортовано 1,5 млн.тон нафти². В зовнішній політиці Азербайджану, співробітництво з регіональними та міжнародними організаціями виступають окремим напрямом, що забезпечує можливість реалізації стратегічних інтересів. Багатостороння дипломатія є важливим засобом підтримання балансу зовнішньої політики держави. Водночас, двосторонні відносини завжди були пріоритетами зовнішньої політики держав, особливо такі, що побудовані на принципі взаємності.

Сьогодні Азербайджан проводить збалансовану та прагматичну зовнішню політику, спрямовану на зростання міжнародного авторитету. В результаті такої стратегії, державі вдається підтримувати рівноправні відносини стратегічного партнерства з РФ та ЄС з однієї сторони, США та Ізраїлем – з іншої, з Іраном та державами арабського світу, з державами Східної Азії та Китаєм. Саме з метою збереження цього балансу, Азербайджан не вступає до воєнно-політичних блоків.

Азербайджан зберігає рівновагу між основними зовнішньополітичними групами пріоритетів:

¹ Посольство Азербайджанської Республіки в Україні. Двосторонні відносини. Коротка історія. URL: <http://kiev.mfa.gov.az/content/3> (дата звернення: 10.02.2022)

² Xəlilova H. GUAM çərçivəsində Azərbaycan-Ukrayna münasibətləri. *Uluslararası türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 1(1), 2018, S.67

Перша група – посилення незалежності та суверенітету, відновлення територіальної цілісності та збереження національних інтересів;

Друга – включає взаємовигідне співробітництво з регіональними та глобальними гравцями відносно Азербайджану.

– Події 2014 в Україні та окупація Криму були викликом для всього світу. Вперше в повоєнній Європі Росія здійснила інтервенцію в сусідню державу, грубо порушивши норми міжнародного права і цими діями дестабілізувала систему глобальної безпеки. Після анексії Криму Російською Федерацією у березні 2014-го року в Чорноморському регіоні відбулись значні геополітичні зміни. Послаблена ефективність міжнародно-правових норм стала очевидною внаслідок агресивних дій Росії в регіоні. Перебіг військового конфлікту на сході України характеризується грубим порушенням Росією міжнародно-правових норм як в повазі до територіальної цілісності та суверенітету держав, так і в сфері діяльності міжнародних інститутів, створених, як правило у часи біполярності, чим поставила себе поза рамками цивілізованого світу.³ Росія не лише зацікавлена у збереженні контролю над Каспійським регіоном, але й в обмеженні можливостей потенційних конкурентів, які можуть стати стратегічними партнерами європейських держав в енергетичній сфері. Наприклад, проект Азербайджану «Південний газовий коридор» зменшить залежність європейських держав від російського газу. Росія розцінює цей факт як очевидну загрозу, адже цей проект є конкурентом «Турецькому потоку». Саме тому, у випадку погіршення відносин між Азербайджаном та Росією формат взаємодії може буде замінений внаслідок постійного тиску з боку Москви.

Події навколо Криму та ситуація на сході України обмежили геополітичні та геостратегічні можливості України. Російське вторгнення 24 лютого 2022 мало катастрофічні наслідки у порівнянні з подіями 2014 року. Світ відреагував одразу, потужні санкції проти РФ мали б зупинити агресора, однак війна продовжується і має трагічні наслідки. Азербайджан завжди підтримував територіальну цілісність України, адже двосторонні відносини між цими державами мають глибоку історію та мають дружній характер. Україна є стратегічним партнером Азербайджану. В свою чергу Росія є союзником (відповідно до Декларації про союзницькі відносини 12 лютого 2022 року). В таких умовах Азербайджан підтримує баланс у відносинах між двома державами, уникаючи конфронтації з офіційною Москвою. Одразу після інтервенції Росії в Україну,

³ Кучик О.С. Трансформація системи міжнародної безпеки в умовах російсько-українського військового конфлікту: проблема ефективності діяльності міжнародних інститутів. «Україна в умовах трансформації міжнародної безпеки»: Матеріали конференції. Львів, 15 травня 2015. С. 20.

Азербайджан тричі надав гуманітарну допомогу Україні, проводились акції підтримки. Роль та позиція Азербайджану в російсько-українській війні має актуальне значення і потребує наукового аналізу з огляду на сучасний етап процесів, які відбуваються в регіоні і мають загрозу.

Якщо події 2014 року називали «українською кризою» і анексія Криму відбулась без війни, фальшивим «референдумом», то події 2022 року стали продовженням агресивної політики Росії проти сусідньої України.

В праці азербайджанського політолога Д. Эйвазова «Держави і регіони: системний аналіз безпеки пострадянського регіону» досліджується питання української кризи, автор називає події 2014 року структурною кризою. Досить доречно автор передбачив, що «Рано чи пізно, нехай навіть без Криму, Україна досягне того рівня інтегрованості до європейської та євроатлантичної структури тоді, коли її зв'язки та відносини взаємовідносини з ЄС та НАТО будуть вищі, ніж із пострадянським регіоном»⁴. Автор також вважає, що Українська криза – це також криза у відносинах Росії та Заходу, вирішити яку без політичної поразки будь-якої зі сторін буде дуже складно. На фоні подій в Україні політика Росії значно змінилась в сторону агресивності та непередбачуваності.

Після анексії Криму Російською Федерацією у березні 2014-го року в Чорноморському регіоні відбулись значні геополітичні зміни. Послаблена ефективність міжнародно-правових норм стала очевидною внаслідок агресивних дій Росії в Чорноморському регіоні.

Однією із основних проблем російсько-українського протистояння була чітка позиція України щодо євроінтеграції та вступу в НАТО. Особливо ситуація була очевидною, коли Україна потрапила під тиск Росії і український народ шляхом майдану та волевиявлення стали боротись за свою незалежність.

Азербайджан в 2014 році заявив про підтримку територіальної цілісності Україні. В свою чергу референдум в Криму не мав юридичної сили і жоден державний службовець Азербайджану не відвідував Крим після подій 2014 року, що має важливе значення. Азербайджанські депутати висловили свою позицію щодо референдуму, називаючи ці дії сфальсифікованими, що порушують норми міжнародного права. Таким чином, азербайджанські політологи засуджували події, які відбувались в Криму 2014 року та висловлювали свою позицію щодо підтримки України⁵.

⁴ Э. Джаннатхан. Державы и регионы. Системный анализ безопасности постсоветского пространства. Стокгольм-2015. С. 243.

⁵ Azərbaycan siyasətçilər Kırım referendumunu şərh edir. 17.03.2014. - https://www.bbc.com/azeri/azerbaijan/2014/03/140317_crimea_azerbaijan_reax

Воєнний напад Росії на Україну 24 лютого 2022 року було черговим порушенням норм міжнародного права. Воєнні дії продовжуються, тому передбачити хід подій складно. Однак з початком війни держави світу стали активно застосовувати санкції проти Росії. Це повинно послабити економіку держави та утримати її від військових дій.

Позицію Азербайджану в російсько-українській війні можна поділити на дві категорії. Перша – це суспільна думка. Азербайджанський народ підтримує територіальну цілісність України, так проводились акції підтримки українського народу у війні з Росією⁶. Друга – політична позиція. Офіційно Азербайджан демонструє баланс нейтральності, уникаючи конфронтації з Росією. Відомо, що російська миротворча місія досі перебуває на території Нагірного Карабаху і будь який спалах, може викликати загрозу в регіоні. Окрім того, в Росії проживає близько 3 млн. азербайджанців, що може погіршити їх становище в цій державі. Окрім того, Україна є стратегічним партнером Азербайджану, Росія – союзницькою державою відповідно до положень Декларації про союзницькі відносини Азербайджану та Росії 22.02.2022 року⁷.

Сьогодні пріоритетним питанням зовнішньої політики Азербайджану є забезпечення регіональної безпеки, підписання мирного договору з Вірменією, згодом підтримання комунікаційних та транспортних відносин з державами регіону. Саме тому підтримуючи баланс у відносинах з Росією та Україною, Азербайджан утримується від проголошення офіційної позиції.

Відомо, що депутат Рос. думи М. Делягін виступив із погрозами бомбардування нафтової промисловості Баку⁸. 29 березня прес-секретар Президента Російської Федерації Дмитро Песков, коментуючи заяву Михайла Делягіна, закликав його контролювати свої емоції та утримуватися від недружніх висловлювань в адрес Азербайджану. Крім того, було зазначено, що ця заява не відповідає і не може відповідати офіційній позиції Російської Федерації⁹. Ці провокаційні дії російського представника викликали обурення офіційного Баку.

⁶ В Баку прошла акция в поддержку Украины. 27.02.2022. <https://zerkalo.az/v-baku-proshla-aktsiya-v-podderzhku-ukrainy-video>

⁷ Декларация о союзническом взаимодействии между Азербайджанской Республикой Российской Федерацией. 22.02.2022. URL: <https://president.az/ru/articles/view/55498>

⁸ В Москве обратились с угрозами в адрес Баку, заявил о готовности нанесения бомбовых ударов читайте подробнее на сайте «Диалог». URL: https://www.dialog.ua/russia/248877_1648525535

⁹ В связи с провокационным и абсурдным выступлением депутата Государственной Думы Михаила Делягина на российском телевидении. *Официальная страница Посольства Азербайджана в РФ*. URL: <https://moscow.mfa.gov.az/ru/news/3359/v-svyazi-s-provokatsionnym-i-absurdnym-vystupleniem-deputata-gosudarstvennoy-dumy-mikhaila-delyagina-na-rossiyskom-televidenii> (13.04.2022)

Під час подій в Україні Азербайджан стала одна із перших держав, яка двічі надала гуманітарну допомогу українському народу. В сумі 5,5 млн.євро гуманітарна допомога вагою у 380 тон була відправлена через територію Польщі¹⁰. Також усім заправкам SOCAR в Україні було доручено безкоштовно надавати паливо для машин швидкої допомоги та ДСНС. Це також було немало важливо під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Третя гуманітарна допомога Україні була здійснена Азербайджаном 21 квітня 2022 року. До складу гуманітарної допомоги загальною вагою понад 170 тонн входять лікарські препарати та медичні витратні матеріали на суму 3,37 млн. манатів, а також продукти харчування на суму 1 млн. манатів¹¹.

Вирішення російсько-української війни є питанням часу. Можливість та необхідність посередницької місії Туреччини в конфлікті має позитивну тенденцію. Туреччина зацікавлена у мирному врегулюванні конфлікту. Сьогодні Азербайджан має двох офіційних союзників-це Туреччина та Росія (Шушинська та Московська декларації). Це два актора, які впливають на сучасні політичні процеси Південного Кавказу. Політику балансу сил та нейтралітету Азербайджану західні аналітики вважають тимчасовою. «Багатий на нафту Азербайджан таким чином намагається закріпити свою незалежність від Москви та розширити сферу зовнішньої політики»¹². Насправді, зовнішня політика Азербайджану є повністю незалежною. Уряд Азербайджану реально оцінює геополітичну ситуацію і приймає відповідні рішення.

Під час війни з Вірменією Азербайджан мала високий воєнний потенціал та сучасну зброю. Досвід Азербайджану можна назвати прикладом для України, частково, оскільки порівнювати Вірменію та Росію, безумовно, абсурдно, однак участь Туреччини та підтримка цієї держави мала вагоме значення у перемозі. Саме тому, посередницька місія Туреччини у врегулюванні російсько-української війни в перспективі може мати позитивну тенденцію, вплинути на врегулювання війни на користь України. Деякі експерти вважають, що основною причиною відмови Туреччини від застосування санкцій проти Росії є економічне становище дер-

¹⁰ Азербайджан відправив 380 тонн гуманітарної допомоги українцям. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3427376-azerbajdzan-vidpraviv-380-tonn-gumanitarnoi-dopomogi-ukraincam.html>

¹¹ Из Азербайджана в Украину отправлена очередная партия гуманитарной помощи. 21.04.2022. URL: <https://report.az/ru/vneshnyaya-politika/iz-azerbajdzhana-v-ukrainu-otpravlena-ocherednaya-partiya-gumanitarnoj-pomoshi/>

¹² Felix Hett. The South Caucasus` Russia quagmire//Foreign and security policy. 18/03/2022. *IPS journal*. URL: <https://www.ips-journal.eu/topics/foreign-and-security-policy/the-south-caucasus-russia-quagmire-5802/>

жави¹³. Насправді, Туреччина є найбільш прихильна до забезпечення регіональної стабільності та врегулювання конфлікту.

Сучасні геополітичні реалії аналізуються західними політологами по-різному. Наприклад, на думку грузинського експерта Е.Авдаліані нейтралітет Азербайджану можна пояснити так: «Росія продовжує свою військову присутність не лише в Азербайджані, але й інших державах Південного Кавказу. Також Азербайджан має ще одного ворожого сусіда окрім Вірменії-це Іран, не дивлячись на союз з Туреччиною, держава діє обережно та нейтрально»¹⁴.

Сучасна позиція Азербайджану в російсько-українській війні формується під впливом декількох факторів, які слід **виділити та підсумувати**:

– Військова присутність РФ на території Азербайджану (Нагірний Карабах). Мирний договір з Вірменією досі не підписано, що в перспективі може викликати відновлення бойових дій в регіоні, адже мирний договір мав би бути офіційною гарантією завершення війни.

¹³Turkey a mediator in Ukraine, mends its own ties with neighbors. 30/03/2022. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/3/30/turkey-a-mediator-in-ukraine-mends-its-own-ties-with-neighbors>

¹⁴ Emil Avdaliani. South Caucasus Shudder in the Shadow of Russia's War.//СЕРА7/04/2022. URL: <https://cepa.org/south-caucasus-shudder-in-the-shadow-of-russias-war/>

– Значна кількість азербайджанського населення, яка проживає на території Росії та може потрапити під тиск російського уряду в разі офіційної підтримки України.

– Підписання офіційного документу з РФ – Декларації про союзницькі відносини з Азербайджаном в березні 2022 року (Військовий союз).

Отже, відносини між Азербайджаном та Україною впродовж 30-ти років набули рівня стратегічного партнерства. Азербайджан відіграє важливу роль в енергетичній політиці України. Спільні зусилля Азербайджану та України щодо подолання регіональних загроз об'єднують інтереси цих держав. Дружба обох народів сьогодні має рівень стратегічного партнерства. Позиції Азербайджану та України у багатьох питаннях співпадають. Саме тому відносини між цими державами мають широкі перспективи. Війна в Україні стала загрозою регіональної безпеки і потребує негайного припинення воєнних дій Росії проти України. Азербайджан проводить зовнішню політику, побудовану на принципах та нормах міжнародного права, що є основою існуючої міжнародної системи безпеки. Повага територіальної цілісності та суверенітету інших держав, невтручання до внутрішніх справ залишаються керівними принципами Азербайджану відносно суб'єктів міжнародних відносин.

Інформація про автора:

Мустафазаде Парвана Тельман,

кандидат політичних наук,

науковий співробітник

Інститут історії імені А. Бакіханова Національної академії наук Азербайджану
115, пр. Г. Джавида, м. Баку, AZ1073, Азербайджан

Information about the author:

Mustafazadeh Parvana Telman,

Candidate of Political Science,

Researcher

Bakikhanov Institute of History of the National Academy of Sciences of Azerbaijan
115, G. Javid ave., Baku city, AZ1073, Azerbaijan